

**Derde Zondag na Epifanie
23 januari 2022**

Verrast door Gods ontferming

Dorpskerk - Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

Juist mensen die zich vol overtuiging willen inzetten en strijden voor het goede in het leven en voor gerechtigheid, kunnen worden meegesleurd in de strijd om het bestaan. Wij allemaal kunnen onszelf zomaar verliezen in een machtsstrijd, ook al zijn wij dat nooit van plan geweest. Daarom is het nodig dat het heil zelf ons van Godswege wordt aangezegd, telkens weer. Dat is geen overbodige luxe of vroom gepraat. Op deze derde zondag na Epifanie komt de priester-koning Melchizedek de strijder Abraham tegemoet. Het thema op deze derde zondag na Epifanie is: Verrast door Gods ontferming.

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 14, 18-24

Schriftlezing Brieven: Hebreeën 7, 1-3 en 15b-28

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 22, 41-46

Overdenking

Gemeente van Christus,

hoe verhoudt zich onze eigen inspanning tot de zegen van God? Welke goede dingen bewerken wij zelf? Wat kunnen wij beschouwen als onze eigen verdienste? Waarin ervaren wij ons gezegend van hoger hand, in een ouderwets woord, waarin ervaren wij ‘genadegaven’?

Om te beginnen, het een sluit het ander niet uit, integendeel. Misschien is het geheim van een leven in balans wel dat wij het een in termen van het ander leren verstaan, kortom dat datgene wat wij door onze ijver bewerken spoort Gods werk in ons leven. Er is een oud gebed dat wij terugvinden in de psalmen: ‘Bevestig wat de hand heeft opgevat, het werk van onze hand, bevestig dat.’¹

Fundamenteel lijkt mij dat we er voor open blijven staan dat zegen kan komen van een volkomen onverwachte kant. Het bestaat dat er, te midden van chaos, ineens een moment gevonden wordt van geborgenheid en rust. Dat is waar het in de tijd van Epifanie over moet gaan. Centraal staat de verrassende wijze waarop Jezus naar voren treedt. In zijn verschijning wordt de openbaring van Gods Koninkrijk van vrede en geborgenheid gezien. Toen de wijzen uit het Oosten de ster zagen, werden zij vervuld van diepe vreugde.² Bij zijn doop in de Jordaan, klinkt Gods stem: ‘Dit is mijn geliefde Zoon, in Hem vind Ik vreugde.’³ Toen de bron van vreugde tijdens de bruiloft te Kana dreigde uitgeput te raken, werd water door Jezus woorden tot wijn.⁴ Telkens gaat het over de verrassende wijze waarop Jezus optreedt. Tot slot in deze tijd van Epifanie laten wij van Abraham en Melchisedek. Dit is een van de krachtige verhalen uit het Oude Testament dat door de schrijvers van het Nieuwe Testament wordt gebruikt om te illustreren hoe God door de strijd om het bestaan vermoeide mensen kan zegenen.

Ik stel mij Abraham voor als een man van geloofsvertrouwen. Abraham was de nomade, die door God werd geroepen om op weg te gaan het onbekende tegemoet. Abraham wist zich in een zwervend bestaan te concentreren op een roepstem, een opdracht die een belofte in zich droeg. Zijn oorspronkelijke naam ‘Abram’ betekent ‘de vader is verheven’. Maar hij ontvangt gaandeweg van God een nieuwe naam ‘Abraham’, wat betekent ‘vader van een menigte’.⁵ Zoals de bijbel dat ziet ontving een vereerde woestijnvader uit Gods hand een bevestiging, die hij zelf niet had bewerkt of verdiend.⁶ In een grillige wereld wist hij rust te vinden en bleef hij in staat God te ontmoeten en heeft hij zich in Gods naam gezegend gevoeld.

Maar in Genesis 14 wordt ons een Abram getekend die moet vechten. Hij is hier niet de vreedzame herdersvorst of de vader van alle gelovigen die wij ons graag voorstellen. In dit hoofdstuk is Abram een krijgsheer omwille van de strijd tegen het onrecht die in deze wereld

---

¹ Psalm 90:8 berijmd.

² Matteüs 2,10.

³ Matteüs 3,17.

⁴ Johannes 2, 1-11.

⁵ Genesis 17,5.

⁶ A.R. Miljard, ‘Abraham’ in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, I, A-C, New York/London 1992, 35-41, i.z. 39.

op je weg kan komen. Abram moet vechten. Abram moet geweld gebruiken omwille van slachtoffers ten gevolge van een misdaad. Zo kan het gaan in de wereld. De situatie forceert hem. Vorige week ging het om de Drie Koningen, drie wijzen uit het Oosten, die de vrede zochten en die kwamen met geschenken.⁷ Vandaag gaat het ook om koningen uit het Oosten. Maar nu gaat het om vijf dwaze koningen die de oorlog zoeken en die roven. Op gewelddadige wijze nemen zij de steden Sodom en Gomorra in en plunderen deze en de inwoners voeren zij gevangelijk weg.⁸ Een van de inwoners van Sodom is de neef van Abram, Lot. (Niet zo'n indrukwekkende figuur in de bijbel, maar daar gaat het nu niet om.) En Abram kan niet anders, zodra hij hoort wat er is gebeurd besluit hij om in te grijpen en Lot te redden uit de handen van zijn vijanden. In het gedeelte dat we hebben gelezen is de strijd voorbij. Met grote inspanning hebben Abram en zijn legertje de overwinning behaald. Alles wat geroofd was hebben ze terug kunnen veroveren. En belangrijker, ook de krijgsgevangenen brengen ze veilig terug, zelfs de vrouwen... Het doel is bereikt. Lot wordt gered. Daar kunnen ze trots op zijn. Maar wat een toestand! Vechten is altijd gevaarlijk. Waar je mee omgaat, wordt je mee besmet. In de hitte van het gevecht worden je oprechte beweegredenen altijd aangetast. Waar met modder wordt gegooid blijft niemand schoon. Altijd is er het gevaar dat je, tijdens het gevecht, juist terwijl je wint, jezelf verliest.

Als het stof van de strijd is opgetrokken, zijn daar twee koningen die ieder uitgaan van hun stad, de triomferende overwinnaar Abram tegemoet. Een dankbare koning van Sodom biedt Abram een vorstelijke beloning. De behaalde buit, die dus aanvankelijk met geweld door de koningen van het Oosten uit de stad Sodom werd geroofd, nu is het voor Abram. Maar Abram weigert. Zo wil hij niet rijk worden.

Plotseling is daar in het verhaal echter ook een tweede koning die de moegestreden strijders tegemoet komt. Nu neemt het verhaal een mysterieuze wending. Deze vorst gedraagt zich als een priester. Melchisedek, de koning van Salem, komt niet met een materiële beloning. Melchisedek komt met brood en wijn. Zijn naam betekent: 'Koning van gerechtigheid'. Hier gebeurt iets ongrijpbaars. Melchisedek zegt Abram in naam van God. En Abram schenkt daarop aan Melchisedek van alles een tiende. Dat is het deel dat naar oude voorschriften voor God en zijn verering opzij werd gelegd. Ooit, in een tijdperk zonder gereguleerde belastingdienst, werd hierin een aanmoediging gevonden voor gelovigen hun bijdragen te geven ten bate van de tempelliturgie. Misschien ook voor ons in tijden van Kerkbalans een aanmoediging, al is 10% in deze tijden, waarin de overheid allerlei goede dingen doet met ons belastinggeld wat veel.

Het wonderlijke is dat deze vreemde Melchisedek zijn positie niet te danken heeft aan de gaven en zelfs niet aan het geloof van Abram. Volkomen onverwacht en als het ware vanuit het niets komt hij Abram en zijn mensen tegemoet, als een tijdloze figuur, zonder geloofsbrieven of aankondiging. Zijn legitimering lijkt te liggen in de zegen zelf, rechtstreeks op God betrokken. De stad waaruit hij komt is Salem, dat is de stad van de vrede, de stad waarvan de naam klinkt als shalom. Nergens anders in de Abrahamverhalen wordt deze priester-koning genoemd. Nergens ook, wordt er iets over zijn erediensdienst of tempel of stad verteld. Melchisedek hoort niet bij het uitverkoren volk, want dat bestaat in deze verhalen immers helemaal nog niet. Salem dat zou Jeruzalem moeten zijn, maar die stad bestaat op dit moment niet als een nederzetting waar de God van Abraham als 'Allerhoogste' wordt

---

⁷ Matteüs 2, 1-12

⁸ Genesis 14, 11-12.

vereerd.⁹ Nergens anders in deze verhalen wordt tenminste melding gemaakt van deze stad. De berg Moria, dat is de plaats waar verderop in de verhalen Abraham zal denken zijn zoon Izaäk te moeten offeren.¹⁰ Daar zal in de 10^e eeuw v.Chr. door Salomo de tempel van Jeruzalem worden gebouwd. Maar dat is in de tijd van de nomadenvorst Abram die woont in tenten, in bijbeltermen honderden jaren eerder, nog niet meer dan een woeste berg. En toch komt priester-koning Melchisedek, zo vertelt ons dit verhaal, vanuit Salem aan de strijder Abram tegemoet.

Het is alsof de schrijvers ons bewust willen maken: Niet Israël sticht het priesterschap van de Allerhoogste. En dieper: niet mensen bewerken door hun inspanning Gods zegen. Het is andersom: Gods zegen, verwoord door dit tijdloze priesterschap brengt vrede, bouwt de mensen op en zal hen brengen tot rust. Dat gebeurt vanuit een verwondering over wat je wordt aangereikt, om niet.

Dit heeft Israël willen leren. Het is niet de eredienst van mensen, het is niet hun religieuze organisatie die de zegen afdwingt. Het is niet hun inspanning, niet hun offerdienst, niet hun prachtige tempel, zelfs niet hun strijd voor gerechtigheid, die maakt dat het zinvol is om van Gods zegen te spreken. Het is andersom. De Allerhoogste zendt op mysterieuze wijze zijn zegen te midden van de chaos. Deze bewustwording staak haaks op ieder idee van mensen die het verdienen gezegend te worden zoals vandaag in het *prosperity gospel*, dat bloeit in landen als de Verenigde Staten en Zuid-Korea, waarbij door enthousiaste televisiedominees mensen werkelijk wordt voorgehouden dat een gelovige altijd een succesvol zakenman zal zijn en dat welvaart mag worden verstaan als Gods beloning bij menselijke vroomheid, net zo vanzelfsprekend als boter bij de vis.

Maar het is niet de tempel door mensenhanden gemaakt, waardoor mensen de bevestiging ontvangen dat God tevreden met hen is. Het is, zo zouden wij kunnen zeggen, niet de kerk door per definitie feilbare mensen georganiseerd, die mogelijk maakt dat God zijn liefde kan openbaren. Integendeel, hier komt het erop aan dat wij ons ervan bewust worden dat deze geheimzinnige scheppingskracht, dit creëren en recreëren zonder ophouden, een groot geheim is dat aan mensen kan worden aangereikt. Mensen die komen uit de strijd van alledag, de strijd om het goede in het leven, ontvangen brood en wijn, als symbolen van het leven zelf, als een geschenk. Dit is mystiek. Dit is liturgie, dat is een werk van en voor het volk.¹¹

Zo weet Abram, zo weten wij, weer wie we zijn. Mensen kunnen rijk zijn in God en worden verrast door Gods ontferming. Ieder van ons die zich geroepen voelt zich in te zetten voor de kwetsbare mens naast zich, mag zich beroepen op de zegen van deze tijdloze Melchisedek. Dat is de eeuwen door gebeurd. Een kijkgaatje in de tijd vinden we in Psalm 110. Dat lied juicht over Gods verheffing van een mens tot priester, vorst en krijgsman voor gerechtigheid. Zeer waarschijnlijk vindt dit lied een oorsprong in de tijd van de Makkabeeën. In 141 v.Chr. zou dit lied zijn gezongen voor Simon de Hasmoneër nadat hij de tempel van Jeruzalem had

---

⁹ M.C. Astour, 'Salem' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, V, O-Sh, New York/London 1992, 905. Hoewel op de plaats waar Jeruzalem ligt waarschijnlijk al zo'n 6000 jaar bewoning is, zijn er allerlei onopgeloste kwesties en ontbreekt voor vele bewoningsfasen archeologisch materiaal. Vgl. Ph.J. King, 'Jerusalem' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, III, H-J, New York/London 1992, 747-766.

¹⁰ Genesis 22.

¹¹ De passage Genesis 14, 18-20, waarin de benaming van God met het epiteton El Eljon (de Allerhoogste God) wordt gebruikt, heeft een cultische achtergrond. Westermann, C., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, I/2, Genesis 12-36, Neukirchen-Vluyn 1981, 240-242.

gezuiverd van een goddeloze Syrische bezettingsmacht.¹² Korte tijd was Juda een onafhankelijk staatje tussen de grote mogendheden. Simon werd niet alleen als vredevorst maar ook als priester geëerd, toen in de ogen van mensen een nieuwe Melchisedek.

De Heer heeft gezworen, en komt op zijn eed niet terug:
'Je bent priester voor eeuwig, zoals Melchisedek.'¹³

De afdalende Melchisedek doet kwetsbare mensen verkwikken met brood en wijn. Het is een beeld dat waarschuwt en inspireert: Het heilige zelf wordt nooit door strijd verworven. Terwijl er om gevochten wordt, verkrumelt het waar de mensen bij staan. Het heilige overkomt een afgematte strijder die zijn broeder te hulp snelde, als een genadegeschenk.

Maar wat is het vaak fout gegaan! Keizer Justinianus van Byzantium (482-565), in de 6^e eeuw was er vast van overtuigd dat hij in zijn tijd de nieuwe Melchisedek was. Hij is de onder juristen nog steeds bekende keizer van de wetshervormingen neergeslagen in de Codex Justinianus. En dít is waar: onder zijn bestuur bloeide het christendom. Hij slaagde erin, al was het tijdelijk, grote delen van het West-Romeinse rijk terug te veroveren op de Germaanse stammen. Schitterende bouwwerken kwamen tot stand, zoals de Hagia Sophia in Istanbul en de San Vitale in Ravenna, waar dat prachtige mozaïek met Melchisedek zich nog altijd bevindt, tegenover dat van de keizer en zijn gevolg.¹⁴ Keizer Justinianus spiegelde zich en wilde zelf een priester-koning zijn, zegenend in de naam van de Allerhoogste. Helaas, juist op die manier werd het christendom zelf een machtsblok, door buitenstaanders als agressief ervaren. Langzamerhand en gaandeweg werd de bijbel gereduceerd tot een voetstuk waarop de christelijke keizer zelf was gaan staan. In deze 'zondeval van het christendom' werd het heilig Avondmaal tot een legitimering van de macht.¹⁵ Toen de moslimstrijders in de 7^e eeuw Egypte binnentrokken, in die tijd het meest christelijke land ter wereld, stonden de Koptische christenen juichend en met vlaggetjes langs de weg, zo spuugzat waren ze van de machtsaanspraken van Byzantium.

Jezus nam het de Farizeeën van zijn tijd kwalijk dat zij er telkens op uit waren vast te stellen wie de beste legitimering had van Godswege. In feite maken zij van iedere authentieke vraag naar God een ordinaire machtsvraag. Op die vraag, stelt Jezus hun een vraag. Die vraag verbindt hij aan Psalm 110, in die tijd aan koning David toegeschreven. In feite vraagt Jezus niet naar macht, maar naar inhoud. De dichter van Psalm 110 bezingt macht die louter bestaat omwille van inhoud en bij de gratie Gods. De ideale tijdloze priester-koning spant zich in voor de gerechtigheid, maar geeft God de eer en de mensen de ruimte. Alleen zo leidt overwinning tot zegen.

Zo verschijnt Jezus als Heer. Dit is zijn legitimering. De Messias is Davids Zoon, lang verwacht, die ontvangt, én hij is Davids heer, in staat om zichzelf te geven. In navolging van deze heer, die gekomen is om te dienen, leren mensen zichzelf te geven. Zo komen wij nader tot God.¹⁶ Wij doen het zelf. Het maakt wel degelijk verschil hoe wij ons opstellen. En we doen het toch niet zelf. Hij komt ons tegemoet. Naar het evenbeeld van Melchisedek komt

---

¹² M.C. Astour, 'Melchizedek' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, IV, K-N, New York/London 1992, 684-686. Vgl. Noordmans, O., *Verzameld Werk*, 8, 174.

¹³ Psalm 110,4.

¹⁴ Eastmond, A., *Glorie van het Byzantijnse rijk en vroege christendom*, vert. G. van der Kleij e.a., Houten 2014 78.

¹⁵ Vgl. Heering, G.J., *De zondeval van het christendom. Een studie over christendom, staat en oorlog*, 1928.

¹⁶ Vgl. Hebreëen 7,19.

Jezus ons tegemoet in brood in wijn. Ook wij kunnen ons laten verrassen door Gods ontferming.
Amen.

Uitzending en zegen

Jullie thuis en in de kerk, als jullie straks verdergaan met je leven,
weet het gezegende mensen te zijn.

Jullie zijn gezegend met een Heer vol ontferming, die je tegemoet komt met brood en wijn,
symbolen voor een geschonken bestaan,
dat is een gegeven leven, genadegeschenk van de Allerhoogste God, ook voor ons.
Laten we nooit ophouden dit heilsgeheim te vieren, met hart en ziel.

De Heer zegene u en behoede u,

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Afbeelding voorzijde: Melchisedek, mozaïek 6^e eeuw, San Vitale Ravenna, Italië

